

LJUBLJANSKI ZVON

SLOVENSKA REVIIJA

LETNIK LVII

Uredil
JUŠ KOZAK

Per. II. 62/57

(12x)

LJUBLJANA – MCMXXXVII

Last in založba „Tiskovne zadruga“, r. z. z o. z. v Ljubljani

PISMA IVANA PRIJATELJA S ŠTUDIJSKEGA POTOVANJA 1903 - 1904

PRIOBČUJE R. NAHTIGAL

(6) Dragi moj Rajko!

Danes mi pošlje sekretar našega dekanata naslednje pismice: »Das Ministerium f. K. und U. hat Ihrem Ansuchen um Bewilligung einer Subvention mangels für das laufende Jahr zur Verfügung stehender Mittel keine Folge gegeben, Ihnen jedoch für das Jahr 1904 eine weitere Subvention von 1200 Kronen bewilligt.«

In jaz sem seveda prisiljen pobrati šila in kopita in popustiti vzljubljeno delo kar tako, kakor je...

Čez dobrih 14 dni se vidimo. —

Ne pravi drugim ko našim, blamaža je samo moja. —

Pozdrav Pekmezu in Tebi Tvoj

St. Ptbrg, 27. VI./10. VII. 1903.

Prijatelj.

Mene je stvar tako razkačila, da sem napisal o tem pismo V. Jagiću, ki je bil tedaj že na počitnicah v Opatiji. Tudi njega je stvar zadela. Odgovoril mi je:

Dragi gospodine doktore!

Opatija, 24. jula 1903.

I mene je riješenje ministarsko iznenadilo, o kojom sam doznal istom preko g. Prijatelja. Ja sam odmah pisao u Beč minist. savjetniku Kelle — a taj mi je odgovorio evo što: »erlaube mir mitzuteilen, dass ich dem Dr. Prijatelj seinerzeit, als er die ersten 1200 K pro 1903 bekam, ausdrücklich gesagt habe, dass es kaum möglich sein werde, ihm pro 1903 noch einen weiteren Betrag anzuweisen, dass ihm aber wohl ein solcher pro 1904 werde in Aussicht gestellt werden können... Die Bewilligung irgend eines Betrages pro 1903 ist schlechterdings unmöglich, da der Credit für Heranbildung von Lehrkräften total erschöpft ist.«

Meni nije g. Prijatelj stvar ovako prikazao, zato nisam ni mislio, da je kakova opasnost, već sam računao, da se to samo po sebi razumije, da će dobiti bar 1200 i za drugu polovicu. Da sam mogao slutiti to, što mi javlja g. Kelle, bio bih odmah, kad sam se vratio u maju kući (* iz Petrograda, prim. str. 307), išao u ministarstvo, da doznam, na čemu je stvar te bih bio bar za vremena javio g. Prijatelju, neka se vrati kući prije, no što je potrošio zadnji novac.

Razumije se, da je to vrlo neekonomski, da se mora Prijatelj vraćati kući i na godinu opet putovati onamo. Tako je oko 200 kruna badava bačeno! Ali kada se kod nas u ministarstvu postupalo pametno?

A što se Vi tužite, da su možda spram nas manje voljni trošiti, nego li da se radi n. pr. o germanistici — to može biti i istina.³⁶ Ali ako

³⁶ Sedanji berlinski profesor za zgodovino vzhodne Evrope, Hans Übersberger, ki je bil v mojem času v Rusiji, je na pr. prejemal nad trikrat toliko kakor jaz, ki sem imel spočetka le mesečnih ca. 60 rub.

je tako, sami smo si krivi, i ja se tomu nimalo ne čudim. S nama se onako postupa, kako zaslužujemo s jednim plusom stare nesimpatije svih naroda, što okružuju slovenski svijet. Tko nas voli, tko nas poštuje? A poštujemo li sami sebe?

Da moja riječ u ministarstvu ne vrijedi toliko, koliko bi se možda željelo — i tomu nije nitko drugi kriv, nego mi sami. Ministarstvo gleda na gotove čine. Ono zna, da se u Austriji protiv mene samo grdi i psuje i demonstira, počamši od docenata pak sve do djaka.³⁷ Za što dakle da se uzima obzir na čovjeka, koji nije nikomu kod kuće ugodan?

Na svu sreću nije Beč i austrijansko slovenstvo još sav svijet, i na još veću sreću neće taj nepravedni odnos spram mene više dugo trajati.

Želim Vam u dialektologiji (* to je bilo neko delo za petrograjsko akademijo) svaki uspjeh.

Ako vidite g. Prijatelja, koji će zacijelo doći u Ljubljano, kažite mu, da sam mu pisao u Petrograd i da sam pisao bio u Beč, ali za ovu godinu — O, ali za godinu 1904 dobit će 1200 sigurno. Tada ćemo gledati, da se još nešto učini zanj

Vaš

V. Jagić

V izjavi ministrskega uradnika se čudno sliši, da je bil Prijatelj opozorjen, ko je prejel dovoljeni mu prvi obrok. Prijatelj je bil tedaj že tako zrel in v življenjskih zadevah hladno preračunljiv, da bi bil, če že ni hotel vrniti dovoljenega mu denarja, takoj storil potrebne korake in si predvsem izprosil Jagičevo pomoč, da bi si bil zagotovil nemoteni študij v tako daljni Rusiji. V življenjepisu (curriculum vitae), ki ga je poslal l. 1919 vseučiliški komisiji, pravi: »Dunajsko ministrstvo mi že dovoljene podpore sredi leta ni izplačalo.«

Koncem julija je bil Prijatelj že zopet na Dunaju, odkoder mi je v Pekmezijevi družbi dne 31. poslal pozdrav (7) na moje počitniško mesto. Nato je odpotoval domov, pa je slučaj hotel, da se nisva mogla osebno sestati. Dne 10. novembra pa sem prejel na Dunaj, kjer sem bil v službi, (poučeval sem ruski jezik na javnem državnem zavodu za orientalne jezike in na eksportni akademiji), dopisnico iz Ribnice, ki ima vezo z njegovim študijskim potovanjem:

(8) Dragi Rajko! Ne misli, da Ti zato odgovarjam na dopisnici, ker si mi tudi Ti na enakem lističu pisal. Vzrok leži v tem, da Ti v resnici nimam poročati nikakih veselih vesti o sebi. Žalostnih Ti pa nečem. Pa bi Ti jih, ko bi jih Ti mogel porabiti по крайней мѣрѣ для лучшаго пищева-ренія (* ruski šaljivo »vsaj za boljšo prebavo«). Деревенская скука, братецъ, и больше ничего. И та ровно никада не годится. (* Vaški dolgčas, bratec, in nič drugega. In ta ni prav za nikamor.) Jaz bi jo bil že davno poslal

³⁷ Tu je mislil pač na spor s prof. Murkom in na demonstracije hrvatskih dijakov pred njegovim dunajskim stanovanjem zaradi njegovega govora v delegacijah o rabi izraza »bosenski jezik«, o čemer gl. sedaj V. Jagić, Spomeni mojega života II 243 sl.

k čortu (* vragu) in poiskal Tebe in Pekmeza, pa: »daj k' naj« (ribniška prislovica!) — Å propos! Hvala Ti, da si položil pri J. (* Jagiću) zame besedo. Kar se tiče prošnje moje za l. 1904, ne vem, si mu povedal ali ne, da imam za prvo polovico 1904 600 gl. že dovoljenih, za drugo polovico pa bom prosil iz Rusije. И такъ придется И. В.-евичу (* Ignatiju Vikentjeviču, t. j. Jagiću) хлопотать не раньше апрѣля или мая. (* Torej bo treba I. V. posredovati še le aprila ali maja). Dozdaj nisem drugega storil, kakor prečital nekaj ruskih romanov z beležnico v roki, (* prečrtano »uredil«) en zvezek Kersnika pripravil za natisk³⁸ in sedaj pišem majhen člančič o Žmitku, s katerim sva se v Ljubljani sešla, ko je bil razstavil svoje umo- in rokokotvore.³⁹ Levec⁴⁰ mi piše iz Freiburga o ondotni klerikalni atmosferi in malomestnem traču, o kosilu in večerji, o grofu Gleispachu (* kolegu) in črni kavi pri njem. Predaval še ni do 4 novembra. Ti pa vem, da pridno profesoruješ in boš še lepše profesoroval in s Teboj on,⁴¹ ki je tretji v naši zvezi od vekomaj do vekomaj Amen=pozdrav!

Ribnica 10/11 1903.

Tvoj

Ivan

V začetku l. 1904 se je Prijatelj ponovno odpravil v Rusijo, in sicer v Moskvo. Dne 23. januarja je poslal od tam razglednico s sliko narodopisno zanimivega trga za prodajanje deželnih pridelkov, ptic in dr., Trubnaja ploščad':⁴²

(9) Dragi! Potovanje imel prekrasno. Stanujem v Angliji (* dobre »meblirovannije komnaty«, chambres garnies na eni iz glavnih ulic, Tverskaja). Drago! Jutri se preselim na Prečistenski bulj. (* buljvar, prvi zahodni z začetkom ob Moskvi reki), menda 29, hiša nekakšnega Пещанскаго (adres drugič). Vikt. Karl.⁴³ še ni prišel s počitnic. Pri Koršu je neka devica (?) rekla, da mož sprejema samo ob nedeljah.⁴⁴ Zdaj pa ne grem k njemu tako kmalu. Ogledovati si bom pričel Moskvo, ki mi brezprimerno bolj dopade kot Piter (* ljudski naziv za Peter-

³⁸ 2. snopič III. zvezka, ki je izšel 1904.

³⁹ Mišljeni so pač Žmitkovi originalni okviri k slikam; članek »Moderna manira in Žmitkov Poc« je izšel v Ljubljanskem Zvonu 1904, str. 18; na sliko z beračem Pocem sem Prijatelja že preje opozoril, ko sem o počitnicah preživel dva tedna v Kropi pri Žmitku, s katerim sva se bila našla spomladi 1902 v Petrogradu, in bil priča njegovega slikanja.

⁴⁰ Sin Vladimir, ki je bil tedaj postal izredni profesor na juridični fakulteti univerze v Freiburgu v Švici.

⁴¹ Pekmezi je bil tedaj imenovan za učitelja albanskega jezika na zavodu za orientalne jezike.

⁴² Ime morda od nekdanjega razglašanja.

⁴³ Viktor Karlovič Poržezinski, po rodu Poljak, učenec in naslednik Fortunatova na moskovski univerzi, ki je leto prej postal izredni profesor in stalno stanoval v »Angliji«, 1870—1929; rojen v Tambovski guberniji, je bil, kakor mi je pravil, na gimnaziji učenec Slovenca-profesorja, menda D. Hostnika.

⁴⁴ Korš je bil kot akademik skoro vedno na potu med Moskvo in Petrogradom; toda prim. o tem še doli v 11. pismu, str. 424.

burg)⁴⁵ in na izložbe bom hodil, ki so pravkar otvorjene. Za stanovanje s hrano bom plačal 50 r. Drago, kaj ne? Ali je poštena in inteligentna družina, pa na Prečistenskem!! Oba pozdravlja Tvoj Prijatelj!

Dne 2. februarja sta mi poslala s Poržezinskim razglednico s sliko severnovzhodno ležečega Petrovskega parka in dvorca (10). Prijatelj je sporočil tudi obljubljeni naslov: Prečistenski bul'var, dom Peščanskega (v Moskvi so se hiše imenovala in iskale po imenih posestnikov), kvart. 7. Dne 17. februarja pa je napisal obširnejše pismo:

(11) Dragi Rajko! Dolgo, predolgo že čakam, da bi se mi nabralo kaj zanimivosti, ki bi mi dale povod napisati Tebi, прекрасному знатоку Москвы (*izvrstnemu poznavalcu Moskve),⁴⁶ pismo, ki bi ga bilo vredno čitati. Pa ni nič. A sedaj ti vkljub temu moram pisati prosto zato, da s Teboj malce pokramljam.

Bojni ples, ki se razigrava na Daljnem,⁴⁷ bi za nas, delavce uma ne bil zanimiv, ako bi ga tako bridko ne čutili po svojih interesih. Nastal je zaradi trgov, a čuti ga peterburška akademija znanosti⁴⁸ tako, kakor poslednje literarno društvo v provincijalnem mestu in duh velikega ruskega publicista N. K. Mihajlovskega, ki je skoro neopazno sešel s »slavnega posta« (*rusko po fran. poste) ruske žurnalistike na oni svet. Kdo sliši sedaj poslednji izdih človeka, ko grme topovi, in naj je bil to tudi eden največjih mož! Taka dejstva in pa naprimer to, da pod Arturjem streljajo ravnokar našo enciklopedijo v globino Tihega oceana, odkoder bo bogvekdaj prišla na dan,⁴⁹ se mi zdi važneje nego ta ruski interes za vojno. Pri vas je on drugačen, se javlja v manifestacijah, ki same po sebi seveda tudi niso nič, a vendar razvnemajo duha in ga dvigajo iz letargije. A ruska javnost molči, zato ker je to ogróumno, nevzbujeno telo nima. Rusko zanimanje je prosta radevednost posameznikov. Jedina orgánična celota, to je kmet, zraven tega še trepeče kakor pred bičem onih višjih moči, ki gospodarijo nad njegovo osodo v podobi dveh despotov: na tronu in v nebesih.

Literaturo je pogoltnila telegrama. Mladi pisatelji tožijo, da jih nihče ne čita, ali po varijaciji prof. Poržezinskega: da jih nihče ne kupuje. A propoz Poržezinski: jaz nisem vedel, da on tako ruski čuti! . . . Morebiti se izkazuje s tem hvaležnega ruskemu duhu, ki mu je ohranil njegovo poljsko ostroumnost zdravo in prosto vseh poljskih »marzenij« (*sanj). Žal mi je, da me ne veže s tem jako sposobnim človekom nič drugega kakor Tvoja neprisotna oseba. Morebiti bi šlo, ako bi imel jaz kaj smisla o muziki. On ljubi opero. A vedno o splošnostih govoriti, je težko, posebno menda za one, ki so vajeni krepke hrane specialistike.

⁴⁵ Škoda, da ni Prijatelj sploh najprej posetil Moskvo.

⁴⁶ Bil sem tam od l. 1901 skoro do pomladi 1902.

⁴⁷ Mesto nad Port Arturjem na Kvangtungskem polotoku, kjer se je vršila tedaj rusko-japonska vojna.

⁴⁸ Zaradi japonske vojne se je na pr. opustila namera akademije, izdati spise p. Stanislava škrabca, pri kateri stvari sem posređoval.

⁴⁹ Prva knjiga je izšla šele l. 1908.

Zato ga ne nadlegujem preveč, dasi me vabi. — On mi je naprimer med drugim fino karakteriziral Korša in mi to, kar sem o svojem »starem prijatelju« (* gl. str. 306) že v Peterburgu čutil v prsih, preselil v opredeljene prostore glave: Korš je hladen ostroumnež. Vendar mi je žal, da skoraj ne morem do njega. Njegova žena je zastražila hišo, da razen nedelje ne prodreš vanjo. Ob nedeljah pa sprejema i Sokolov⁵⁰ i Veselovskij⁵¹ in bogzna kdo še. Vrhutega so ob nedeljah dovolj zanimive seje Общ.люб.рус.слов. (* Obščestva ljubitelej ruskoj slovesnosti). Enkrat sem bil tudi na seji »arheol. društva« ali komisije (* »slavjanskaja kommissija« se je imenoval odsek), kjer sem se seznanil s Tvojimi znanci in prijatelji,⁵² izmed katerih je Durnovo⁵³ tihoumen, a Grigorjev⁵⁴ na glas. Toda vsi so žalibog samo Tvoji, moji le za silo. (Pri tem seveda značaje in vljudnost, ki je v Rusih velika, odštevam). Vsak dan bolj spoznavam, da si pri različnih interesih iz Tvojih moj samo — Ti. Mnogo se trudi zame Sokolov.⁵⁵ Danes je bil pri meni. Hotel me je enkrat peljati na čajno sredo k Andrejevu. A k nesreči je Andrejev bolan in njegove »srede« so izostale. Premišljevala sta z Andrejevim, ali bi se dalo literarno čajepitje prirediti pri kakem drugem tovarišu. Da bi bil Šaljapin tu, bi se zgodilo to pri njem, ki je kot operni pevec najpremožnejši. Pa on poje sedaj v Milanu v »Scali«. Dela stoje torej precej slabo. Sedaj je tu Veresajev⁵⁶ iz Tule, s katerim je Sokolov znan. Ako se seznanim ž njim, bom skušal priti k njemu v Tulo in potem seveda k Tolstemu, ki je sedaj v Jasni Poljani (* na posestvu v tuljski guberniji). — Doslej sem se še najbolj počutil pri Veselovskem. V njegovem salonu tako dobro denejo široki horizonti sodobnosti. In poleg tega je to eleganten človek, nekako tak kakor si

⁵⁰ Matvėj Ivanovič, profesor ruske literature na moskovski univerzi, naslednik N. S. Tihonravova, dober strokovnjak posebno za staro dobo, predsednik slavističnega odseka Imperatorskega moskovskega arheološkega društva, 1854—1906.

⁵¹ Aleksėj Nikolajevič, profesor novejšje zahodnoevropske književnosti, 1843—1918, brat znamenitega petrograjskega akademika Aleksandra, enega največjih zastopnikov primerjalne književnosti sploh, 1838—1906, s katerim Prijatelj po čudnem naključju ni prišel v stik. V pismih ne omenja tudi Pavla Nikitiča Sakulina (1868—1930), tedaj morda najbolj sodobnega moskovskega literarnega zgodovinarja, med dr. pisca knjige »Die russische Literatur« v O. Walzel-a »Handbuch der Literaturwissenschaft« (1927).

⁵² Tam sem 1901 predaval in v publikaciji odseka Drevnosti, trudy slavjanskoj kommissiji III 1902 objavil razpravo o sledovih starocerkvenoslovanskega parimejnika, t. j. izbranih beril iz starega zakona v hrvatsko-glagolskem pismenstvu.

⁵³ Nikolaj Nikolajevič, ruski jezikoslovec, vrstnik.

⁵⁴ Aleksander Dmitrijevič, strokovnjak v starejšem pismenstvu in zbiratelj ruskih epičnih pesem bilin, vrstnik.

⁵⁵ Nikolaj Nikolajevič, primerjalni in ruski jezikoslovec, učenec Fortunatova in Poržezinskega, dober prijatelj pisatelja Leonida Nik. Andrejeva, 1875—1923. Pri njem sem prebil poletje 1902 v Trubčevsku v Orlovski guberniji.

⁵⁶ Vikentij Vikentjevič Smidovič, pisatelj.

jaz mislim novodobnega profesorja: zunanost in notranost v harmoniji. Morebiti pri tem notranja solidnost troho trpi, a človek ni samo kolesce mašinerije, ampak podoba božja in kot tak tudi sam nekaj. — Z odprtimi rokami me je sprejel Brandt.⁵⁷ Jaz si radi tega seveda nič ne domišljam, ker sedaj tudi jaz vem, zakaj sta se vselej pri njegovem imenu smehljala Ti in Jagić. Mož je tak kakor bo čez 20 let Iljinskij.⁵⁸ Bil sem pri njem tri ure, pa nisva mogla izgaziti iz vprašanja nove ruske ortografije.⁵⁹ In ko sem odšel, še nisva bila na trdnem. Jaz sem se še na potu proti domu klonil k tlom, ne vem pod vtiskom »učenega« razgovora ali pod težo njegovih сочинений (* spisov),⁶⁰ ki sem jih pa z večjo potrpežljivostjo nesel, kakor bom plačeval voznino od njih.

Bavim se sedaj z Moskvo, Turgenjevimi in Tolstimi, ki sta v resnici genija zdrave Moskovijske, kakor je Dostojevskij genij bolnega St. Peterburga. Moskva mi brezprimerno bolj ugaja nego severna stolica. In rad bi ostal tu, — da bi bili novci. A ker gre delo tukaj počasneje od rok (vsled ogledovanja neznanega in simpatičnega mesta in pa zato, ker mi niti univerzitetna niti rumjancovomuzejska (* velika javna biblioteka muzeja kneza Rumjancova) knjižnica nista v stanu nadomestiti u d o b n o s t dela v peterburški akad. biblioteki, denar pa brzo izpod palcev (* glagola ni), bom moral skoro potegniti v Piter (morebiti 10. našega marca), kjer bom delal lahko per Dampf. Da bi vedel, dobim li od ministrstva naknadno podporo, bi ostal vsaj čez veliko noč tu. Premisli, dragi Rajko, kako se mora človek stiskati, ki je od lani ostrašen in kateremu tudi letos piše Jagić, na katerega sem se zanašal, da stori vsaj letos odločne korake, kakor sledi: »Kod mene je u kući bolest, ospice, zato izbjegavam posjete. Ne umijem ništa reći, kako Vaša stvar stoji. Sada i kod nas vole brisati nego li dodavati!

Jaz nimam žive duše razen Tebe, Rajko! Daj stopi k sekretarju naše fakultete in mu reci, naj se po slugi informira, kje je moja prošnjaja. Ako je šla v namestništvo, imam vsaj nekaj upanja, ako ne, potem moram skrbiti svoj plan in želodec in znanoljubje, potrkati kje na manihejska vrata in se omejiti v Moskvi in Peterburgu in Varšavi samo na glavno. A dobro bi bilo, da o vsem izvem o pravem času. Za vsak korak Ti bom hvaležen.

Pozdrav Pekmezu in Tebi najprisrčnejše pozdrave
Tvoj

Prijatelj.

V Moskvi 17/II 04 (* menda po st. st.)

Dne 18. marca pa mi že javlja na razglednici s sliko starega »mužičká« (kmetiča) Evgenija Sokolova in znano pesmijo I. S. Nikitina »Lysyj, s bëlój borodóju, Děduška sidít... Gdë ty čërpal étu silu, Bédnyj mužičók?«:

(Se nadaljuje.)

⁵⁷ Roman Fjodorovič, moskovski slavist, 1853—1920.

⁵⁸ Grigorij Andrejevič, slovanski jezikoslovec, vrstnik, umrl menda 1937.

⁵⁹ Brandt se je posebno potegoval za rusko pravopisno reformo.

⁶⁰ Brandt je bil posebno radodaren z njimi.